Κεφάλαιο Ι

Το νερό δεν μας βοηθά απλώς να απαλλαχτούμε από άχρηστα πράγματα, όπως μπάζα, σαβούρα, άδειες κούτες από κλοπιμαία, αλλά και πτώματα, ιδίως νεογνών. Έτσι τα ξεφορτωνόμαστε με άνετο και εύσχημο τρόπο και κάνουμε αδύνατη τη διαλεύκανση του εγκλήματος.

Γιόχαν Λούντβιγκ Κάσπερ
Ιατροδικαστικό εγχειρίδιο, Βερολίνο 1882

Ι

Το λιώσιμο των πάγων δεν προμήνυε τίποτα καλό. Όταν την άνοιξη του 1867 άρχισαν να κατεβαίνουν τον Σηκουάνα, μαζί με τους πάγους ξεπρόβαλαν και τα πρώτα πτώματα. Ήταν τα πτώματα όσων είχαν πνιγεί το χειμώνα. Αυτών που είχαν πέσει στο νερό και είχαν παγώσει. Τώρα που ο ποταμός έρεε πάλι, τα σώματα έβγαιναν στην επιφάνεια. Βδομάδες ολόκληρες γίνονταν μακάβριες αποκαλύψεις.

Οι γνώμες ήταν διχασμένες για το πόσο κρύος ήταν ο χειμώνας. Είχαν μετρηθεί εννέα βαθμοί κάτω απ' το μηδέν. Στην Πον Νεφ μαζευόταν πλήθος ανθρώπων γύ-

ρω απ' το θερμόμετρο του μηχανικού Σεβαλιέ. Πόσους βαθμούς ανέβαζαν το θερμόμετρο οι ανάσες των περίεργων, αυτό θα έπρεπε να το υπολογίσει ο καθένας μόνος του. Για τους περισσότερους ήταν αδιάφορο. Μετρούσαν το κρύο σύμφωνα με τα πτώματα που ανέβαιναν στην επιφάνεια και ήλπιζαν να τελειώσει σύντομα αυτή η κατάσταση.

Όταν επιτέλους έλιωσε ο πάγος και μάζεψαν τα πτώματα, άρχισαν οι πλημμύρες. Συνέβη τόσο γρήγορα ώστε μέσα σε μια νύχτα δύο ντουζίνες βάρκες από την αποβάθρα παρασύρθηκαν σαν καρυδότσουφλα και μπλόκαραν τα περάσματα της Πον ντ' Αρκόλ. Είναι αδύνατον να φανταστεί κάποιος τις συνέπειες από το συνωστισμό στον Σηκουάνα. Όλοι έδιναν συμβουλές πώς θα απελευθερώνονταν τα πλοιάρια, λύση όμως κανένας. Ναι, έπρεπε να τραβήξουν τη μια βάρκα μετά την άλλη. Πού θα έβρισκαν όμως τόσο μεγάλο βίντσι; Και από πού θα τις τραβούσαν; Υπήρχαν γερανοί για την οικοδόμηση των κτιρίων της Διεθνούς Έκθεσης στο Πεδίο του Άρεως· θα άντεχε όμως η γέφυρα το βάρος τους; Όλα έπρεπε να γίνουν πολύ γρήγορα. Μήπως έπρεπε να τις ανατινάξουν; Βέβαια έτσι θα κατάστρεφαν και τη γέφυρα. Και ποιος θα αντικαθιστούσε τις βάρκες; Στο τέλος, το ποτάμι έδωσε μόνο του τη λύση: με φοβερό θόρυβο μια βάρκα διαλύθηκε από την πίεση και έτσι δόθηκε διέξοδος στις άλλες. Ήταν μια επιτυχία που θύμιζε τον τρόπο με τον οποίο η κυβέρνηση αντιμετώπιζε τα προβλήματα: τα άφηνε να λυθούν μόνα τους.

Όλα ήταν ήσυχα μέχρι τις δέκα και μισή εκείνο το δευτεριάτικο βράδυ του Μαρτίου. Φύλαγαν τέσσερις σκοπιά. Η σόμπα δεν τραβούσε καλά με τον κωλόκαιρο,

αλλά δεν είχε τόσο κρύο όσο την προηγούμενη εβδομάδα. Ο Λομπιό και ο Γκρολ έπαιζαν χαρτιά και ο Τερμάν περιπολούσε. Ήταν παράνομο να περιπολεί μόνος του, αλλά έτσι είχαν τα πράγματα εκείνο το βράδυ της Δευτέρας. Ο Τερμάν γύρισε προτού εμφανιστεί ο βυρσοδέψης. Ο αστυνομικός επιθεωρητής Ντιβερνιέ βρισκόταν στο γραφείο του. Έψηνε τσάι. Είχε σκοπό να το εμπλουτίσει με ρούμι, κάτι που ήταν ενάντια στις διατάξεις της υπηρεσίας, αλλά ποιος θα το μάθαινε; Φυσικά, δεν είχε καμία όρεξη να πιει το τσάι. Το ρούμι μάλιστα, αλλά θα τον καταλάβαιναν μετά από όλα όσα είχαν συμβεί.

Τα μάτια του Ντιβερνιέ είχαν δει πολλά. Οι μάχες στα οδοφράγματα του 1848 δεν ήταν ωραίο θέαμα. Όταν οι βόμβες του Ορσίνι ανατίναξαν, το 1858, την άμαξα του αυτοκράτορα έξω από την Όπερα, είχε ακούσει τον κρότο με τα ίδια του τ' αφτιά και είχε δει τη ζημιά που είχαν προκαλέσει στους ανθρώπους. Τα χειρότερα τραύματα ήταν αυτά στο κεφάλι. Τα υπόλοιπα μπορούσε να τ' αντέξει. Ένα παραμορφωμένο πρόσωπο τον καταδίωκε για εβδομάδες. Από την απόπειρα και έπειτα δεν του είχε ξανασυμβεί κάτι τέτοιο. Αν ήξερε τι ήταν αυτό που κολυμπούσε στο κανάλι, θα είχε στείλει κάποιον συνάδελφό του. Ο βυρσοδέψης θα μπορούσε να τον προειδοποιήσει για το κεφάλι. Αυτός είχε απλώς αναφέρει ένα πτώμα παιδιού. Ποιος θα σκεφτόταν το κεφάλι! Εκείνο το δευτεριάτικο βράδυ δεν θα το ξεχνούσε εύκολα.

Ο Τερμάν είχε μόλις βγάλει τις μπότες του και τις είχε τοποθετήσει δίπλα στη σόμπα, όταν ο Ντιβερνιέ βγήκε από το γραφείο του, για να πάρει μελάνι από το ντουλάπι στην αίθουσα υποδοχής. Ως προϊστάμενος είχε την υποχρέωση να συντάσσει τις αναφορές της ημέ-

ρας. Ο Γκρολ είχε άσχημο χαρτί και ήταν κακόκεφος, έτσι όταν ο Τερμάν του ζήτησε τη *Φιγκαρό* του την πέταξε χωρίς να πει λέξη. Ο Ντιβερνιέ εξαφανίστηκε στο γραφείο του και τελείωσε την αναφορά του. Είχε βιαστεί. Κάποιος χτύπησε την πόρτα. Επειδή ο Ντιβερνιέ άκουγε φωνές στον προθάλαμο, δεν βγήκε έξω. Υπέθεσε ότι οι συνάδελφοί του θα το φρόντιζαν. Για αρκετή ώρα άκουγε ψιθυρίσματα. Ήταν κοντά στη σόμπα και πρόσεχε το τσάι, όταν η πόρτα του άνοιξε διάπλατα.

«Αρχηγέ», φώναξε ο Γκρολ που εμφανίστηκε στο κατώφλι. «Μπορείτε να έρθετε μια στιγμή;»

«Τι συμβαίνει;»

Ο Γκρολ έγνεψε με το κεφάλι να τον ακολουθήσει στο άλλο δωμάτιο.

Όταν ο Ντιβερνιέ βγήκε έξω, ο Λομπιό συμπλήρωνε μια αναφορά. Ο Τερμάν καθόταν δίπλα στη σόμπα με τη *Φιγκαρό* στην αγκαλιά του και έστυβε τις βρεγμένες κάλτσες του. Ένας ηλικιωμένος άνδρας στεκόταν απέναντι στον Λομπιό και υπαγόρευε τη διεύθυνσή του.

«...Πασάζ Φεγιέ».

«Αριθμός;»

«Δεν υπάρχουν αριθμοί».

«Επάγγελμα;»

«Βυρσοδέψης».

Ο Ντιβερνιέ πλησίασε τον Λομπιό.

«Ο κύριος...»

«Μπριφό, Σαρλ Μπριφό», είπε ο Λομπιό. «Κύριε Μπριφό, από δω ο επιθεωρητής Ντιβερνιέ. Θα μπορούσατε να του επαναλάβατε ό,τι μας είπατε;»

Ο άνδρας φάνηκε εντυπωσιασμένος από τη στολή του Ντιβερνιέ. Σηκώθηκε με σεβασμό. Τα γκρίζα μαλλιά

του πετούσαν και πλαισίωναν ένα αποστεωμένο πρόσωπο. Κάτω από το πανωφόρι του φορούσε μια βρόμικη, δερμάτινη ποδιά κι ένα χοντρό γκρι μάλλινο πουλόβερ. Τα χοντροπάπουτσά του είχαν αφήσει λάσπες στο ξύλινο πάτωμα.

«Είχα πάει στο κανάλι για να πετάξω τα σταχτόνερα», είπε αυτός. «Όταν θέλησα να γυρίσω, ο σκύλος είχε εξαφανιστεί».

«Ποιος σκύλος;»

«Ο σκύλος μου, η Μπερναντέτ. Τη φώναξα και τότε την άκουσα να γαβγίζει από κάπου ψηλά, όχι μακριά από το ποτάμι. Προχώρησα κατά μήκος του ποταμού και τη φώναξα, γάβγιζε αλλά δεν ερχόταν. Από κείνη τη μεριά του ποταμού δεν μπορείς να διακρίνεις πολλά, επειδή υπάρχουν σιδεριές. Η Μπερναντέτ είχε συρθεί κάτω από τις σιδεριές, έτσι αναγκάστηκα να προχωρήσω κόντρα στο ρεύμα, για να παρακάμψω τα κάγκελα. Τη φώναξα άλλη μια φορά κι όταν γάβγισε την είδα να τρέχει πέρα δώθε στο κανάλι. Δεν ήθελε όμως να έρθει προς το μέρος μου. Προχώρησα και είδα ότι κάτι βρισκόταν στο νερό. Κάτι σαν πνιγμένο αρνί. Φώναξα το σκυλί, αλλά δεν ερχόταν. Στριφογυρνούσε γύρω από το αρνί. Προχώρησα για να την πιάσω από το σβέρκο και να την πάρω μαζί μου. Πλησιάζοντάς την, πήδηξε προς το μέρος μου κι άρχισε να ουρλιάζει. "Τι συμβαίνει", της είπα. Και μετά το είδα. Ένα παιδί στο νερό».

«Ένα παιδί;», ρώτησε ο Ντιβερνιέ.

Ο γέρος έγνεψε θετικά. «Αρνί πάντως δεν ήταν. Ήταν περίπου τόσο». Έδειξε το μέγεθος με τα χέρια. «Και ήταν στο νερό με το πρόσωπο προς τα κάτω».

«Το τραβήξατε στη στεριά;»

«Όχι, για όνομα του Θεού. Πήρα το σκυλί, ανηφόρισα στην όχθη και ήρθα αμέσως εδώ. Αυτό είναι δουλειά της Αστυνομίας, σκέφτηκα».

«Συναντήσατε κάποιον;»

Ο άνδρας κούνησε αρνητικά το κεφάλι. «Τέτοια ώρα δεν είναι κανείς εκεί».

«Τερμάν!», είπε ο Ντιβερνιέ. Αυτός φορούσε εκείνη την ώρα τις μπότες του. «Γκρολ, πηγαίνετε στο νοσοκομείο Σεν Λουί και φέρτε ένα γιατρό. Πού είπατε ότι βρίσκεται; Λίγο πριν από το φράγμα;»

«Ναι, καμιά εκατοστή βήματα από κει».

«Κι εγώ;», ρώτησε ο Λομπιό.

«Εσείς θα μείνετε εδώ και θα προσέχετε να μη σβήσουν οι σόμπες». Ο Ντιβερνιέ κι ο Γκρολ εξαφανίστηκαν στην αποθήκη για να φέρουν πετρέλαιο και λάμπες. Η μουσαμαδιά του Τερμάν κρεμόταν πίσω από την πόρτα και έσταζε νερά. Ο Λομπιό έδωσε στο βυρσοδέψη την κατάθεσή του για να την υπογράψει. Υπέγραψε αργά, με μεγάλα, αβέβαια γράμματα, βγάζοντας τη γλώσσα έξω σαν μικρό παιδί.

Βγαίνοντας στο δρόμο τους χαιρέτησε το γάβγισμα του σκυλιού που ήταν δεμένο δίπλα στην πόρτα. Ο Μπριφό το έλυσε και προχώρησε με σερνάμενο βήμα μπροστά από τον Ντιβερνιέ και τον Τερμάν, όσο ο Γκρολ έπαιρνε την αντίθετη κατεύθυνση προς το νοσοκομείο Σεν Λουί.

Καθώς διέσχιζαν το κανάλι στην οδό ντ' Εκλίζ ο σκύλος άρχισε να γαβγίζει και να κλαίει. Από κάτω τους κυλούσε νερό. Είχε αρχίσει να ψιχαλίζει και η βροχή ρυτίδωνε τα σκούρα νερά του καναλιού. Ο Ντιβερνιέ στάθηκε και χτύπησε με το χέρι το μέτωπο.

«Να πάρει... ξεχάσαμε το καροτσάκι. Δεν πήραμε μαζί μας καροτσάκι».

Ο Τερμάν ετοιμάστηκε να γυρίσει πίσω, ο Ντιβερνιέ όμως τον σταμάτησε. «Περιμένετε ένα λεπτό. Κύριε Μπριφό, διακρίνετε από δω το σημείο;»

Ο βυρσοδέψης πλησίασε το στηθαίο της γέφυρας και κοίταξε προς τη βόρεια πλευρά του φράγματος. Ο σκύλος ήταν ανήσυχος, γρύλιζε και ούρλιαζε, και δεν ησύχασε ούτε όταν ο κύριός του τον έπιασε από το κολάρο. Και οι δύο όχθες του καναλιού ήταν βυθισμένες στο σκοτάδι. Διακρινόταν μόνο το περίγραμμα του φράγματος. Ο Μπριφό προσπάθησε να διακρίνει κάτι στη δεξιά όχθη και έδειξε αβέβαια ένα σημείο μεταξύ της γέφυρας και του φράγματος.

«Εκεί πίσω. Θα πάτε κατά μήκος της όχθης, είναι μερικά βήματα μετά την τρίτη σιδεριά».

«Λοιπόν, θα σας κάνω σινιάλο με τη λάμπα», είπε ο Ντιβερνιέ.

«Θα το βρείτε. Γρήγορα, Τερμάν. Να περιμένετε τον Γκρολ και το γιατρό».

Ο Τερμάν έφυγε και ο Ντιβερνιέ ακολούθησε τον Μπριφό πάνω από τη γέφυρα. Ο δρόμος ήταν ανώμαλος και τα βήματά τους αβέβαια. Είχαν προχωρήσει μερικά μέτρα κι ο Ντιβερνιέ σκέφτηκε ότι είχε ξεχάσει κάτι βασικό. Σταμάτησε τον Μπριφό και τον πρόσταξε να περιμένει. Κατόπιν γύρισε στο σημείο όπου είχαν στρίψει για τη γέφυρα. Από ένα σωρό σκουπιδιών ξεχώρισε στο φως της λάμπας του δύο παλιές σανίδες, έφτιαξε ένα σταυρό και τον κάρφωσε στην όχθη. Μετά έκοψε ένα χαρτί από το μπλοκ του όπου έγραψε με μεγάλα γράμματα «Απαγορεύεται η είσοδος – ίχνη», το δίπλωσε και

το στερέωσε σε μία από τις σανίδες. Κατόπιν γύρισε στον Μπριφό που με κόπο συγκρατούσε το σκυλί, τον πήρε από το χέρι κι άρχισε ν' ανεβαίνει το μονοπάτι της όχθης.

Με κόπο έφτασαν στην τρίτη σιδεριά και στάθηκαν λίγο πιο πάνω από το σημείο όπου ο βυρσοδέψης νόμιζε ότι είχε βρει το παιδί. Ο σκύλος γινόταν ολοένα και πιο ανήσυχος κι ο Μπριφό τον πρόσταξε να σωπάσει. Ο Ντιβερνιέ φώτισε με τη λάμπα του το σημείο. Πραγματικά υπήρχαν ίχνη. Ο Ντιβερνιέ παρακάλεσε τον Μπριφό να τοποθετήσει το πόδι του δίπλα από τα ίχνη στη λάσπη και διαπίστωσε απογοητευμένος ότι επρόκειτο για το ίδιο αποτύπωμα. Τα αποτυπώματα των ποδιών της Μπερναντέτ βρίσκονταν λίγο πιο πέρα.

Δίπλα στην όχθη φύτρωναν θάμνοι και χαμόδεντρα που του έφταναν ως το στήθος. Προσέχοντας να μη σβήσει η λάμπα, ο Ντιβερνιέ άνοιξε σκυφτός δρόμο μέχρι το κανάλι. Η όχθη είχε βάθος πέντε μέτρα και κατέληγε σε μια στενή λωρίδα κάτω από το νερό. Ο Μπριφό τον ακολουθούσε σε μικρή απόσταση, με το σκύλο να γρυλίζει. Όταν ο Ντιβερνιέ έφτασε στο κομμάτι που δεν υπήρχε βλάστηση, σηκώθηκε, σήκωσε ψηλά τη λάμπα του κι άφησε το βλέμμα του να περιπλανηθεί στο νερό. Ο Μπριφό στάθηκε δίπλα του και του έδειξε με το χέρι ένα σημείο όπου, δύο οργιές από την όχθη, ξεχώριζε κάτι φωτεινό στο νερό. Ο Ντιβερνιέ πλησίασε, κράτησε τη λάμπα πάνω από το νερό κι έκανε πίσω τρομαγμένος. Μια σκοτεινή σκιά πέρασε αστραπιαία και μια δεύτερη την ακολούθησε. Ο όγκος στο νερό κουνήθηκε πέρα δώθε σαν να τον είχαν σπρώξει. Και μετά σιωπή. Η Μπερναντέτ κλαψούρισε, έξυσε το χώμα, τέντωσε τ' αφτιά,

γάβγισε δύο φορές δυνατά κι άφησε ένα προειδοποιητικό γρύλισμα.

«Δέστε το σκύλο κάπου», είπε νευρικά ο Ντιβερνιέ κι έψαξε ένα αντικείμενο για να τραβήξει αυτό που έβλεπε στην όχθη. Άφησε τη λάμπα στο έδαφος και με κόπο έσπασε ένα γερό κλαδί από ένα κοντινό δέντρο. Ξαναγύρισε στο κανάλι, σήκωσε τη λάμπα ψηλά και κοίταξε ανήσυχος το ακίνητο παιδί στο νερό. Ο βυρσοδέψης δεν είχε άδικο. Βρισκόταν με το πρόσωπο προς τα κάτω. Το κεφάλι ήταν εντελώς βυθισμένο, όμως ο Ντιβερνιέ μπόρεσε να δει στην επιφάνεια του νερού τον αυχένα που ήταν καλυμμένος με σκούρα μαλλιά. Οι ώμοι ήταν γυμνοί. Το παιδί ήταν τυλιγμένο με κουρέλια που είχαν χαλαρώσει στους ώμους και κρέμονταν σαν μακριά πλοκάμια στο νερό. Τα χέρια δεν φαίνονταν. Ξεχώρισε ένα παντελόνι ανοιχτού χρώματος, όμως και τα πόδια ήταν βυθισμένα στο νερό.

Ο Ντιβερνιέ προσπάθησε με το κλαδί να φτάσει το παιδί και να το πιάσει από τη μασχάλη. Το άψυχο σώμα γύρισε εύκολα. Ανατριχιάζοντας ο αστυνομικός ανακάλυψε σκούρους λεκέδες στη μια πλευρά του πτώματος. Προσεκτικά το τράβηξε προς το μέρος του με το κλαδί. Το παιδί σύρθηκε ανάλαφρα πάνω στο νερό και μετά από μερικά δευτερόλεπτα βρισκόταν στα πόδια του Ντιβερνιέ στην όχθη. Ο Μπριφό πλησίασε και κοίταξε με φρίκη το μακάβριο εύρημα. Η πλάτη του παιδιού ήταν ολόλευκη και άστραφτε στο φως της λάμπας. Τα χέρια και τα πόδια δεν φαίνονταν, ενώ ο σβέρκος είχε πιο σκούρο χρώμα. Ήταν σαν να είχε κουβαριαστεί στο νερό με το κεφάλι προς το βυθό, και τα πόδια και τα χέρια κολλημένα στο πάνω μέρος του σώματος.

Ο Ντιβερνιέ έδωσε στον Μπριφό τη λάμπα, άφησε παράμερα το κλαδί και έβγαλε το μαύρο αδιάβροχό του. Γονάτισε, τοποθέτησε το αδιάβροχο στο νερό και το έσπρωξε κάτω από το πτώμα. Έπιασε τις άκρες και τράβηξε έξω το παιδί. Έμεινε για μια στιγμή αναποφάσιστος και περίμενε να στραγγίξει το νερό. Απόθεσε το αδιάβροχο προσεκτικά στο έδαφος. Κοίταξε τον Μπριφό που δεν έλεγε λέξη και παρατήρησε ανήσυχος τον βρεγμένο όγκο μπροστά του.

Στην επάνω μεριά του καναλιού, στη γέφυρα, εμφανίστηκαν τρία φωτεινά σημεία, σαν φώτα που τρεμοσβήνουν. Ο Ντιβερνιέ πήρε τη λάμπα του, την κούνησε πάνω κάτω και είδε ευχαριστημένος να του κάνουν σήμα.

«Είναι ένα από τα πτώματα του χειμώνα;», ρώτησε ο Μπριφό.

Ο Ντιβερνιέ κούνησε αρνητικά το κεφάλι.

«Όχι», του απάντησε σοβαρά. «Το παιδί δεν είναι καιρό πεθαμένο».

«Μα ποιος μπορεί να κάνει τέτοια πράγματα;», άκουσε το βυρσοδέψη να λέει.

«Τα ζώα», είπε ο Ντιβερνιέ.

«Όχι. Τα ζώα δεν κάνουν έτσι».

Συνέχισε να ψιχαλίζει και ο Ντιβερνιέ είχε παγώσει. Οι δύο άνδρες στέκονταν σιωπηλοί ο ένας δίπλα στον άλλο.

«Δεν θέλετε να δείτε τι του συνέβη;», ρώτησε ο Μπριφό αβέβαια μετά από λίγη ώρα.

Ο Ντιβερνιέ κούνησε αρνητικά το κεφάλι. «Καλύτερα να περιμένουμε το γιατρό. Δεν μπορούμε να κάνουμε τίποτε πια για το παιδί».

Σκέφτηκε τους αρουραίους που κολυμπούσαν εκεί γύρω. Ο Τερμάν, ο Γκρολ κι ο γιατρός δεν είχαν φανεί ακόμα. Προφανώς είχαν βρει το σημείωμά του και κινούνταν προσεκτικά. Ο Ντιβερνιέ σκέφτηκε τι άλλο έπρεπε να κάνει.

Πώς έφτασε το παιδί εδώ; Μάλλον το είχαν πετάξει από το φράγμα. Ή μήπως ήταν ατύχημα; Πάντως, δεν είχε δηλωθεί εξαφάνιση παιδιού. Ο γιατρός θα μπορούσε να διαπιστώσει πόση ώρα είχε μείνει το παιδί στο νερό. Έτσι θα μπορούσαν να υπολογίσουν και να ρωτήσουν στα γειτονικά αστυνομικά τμήματα αν υπήρχε δήλωση εξαφάνισης. Τα ρεύματα από το φράγμα κυλούσαν προς τη μεριά της πόλης. Το παιδί θα έπρεπε να έχει φτάσει εκατό μέτρα από το φράγμα, πιθανόν από κείνη τη μεριά της όχθης, επειδή όμως δεν ήταν σίγουρο, θα έπρεπε να ψάξουν για στοιχεία και στις δύο όχθες. Θα έπρεπε να ψάξουν για ρούχα ή παπούτσια. Φορούσε παπούτσια το παιδί; Ο Ντιβερνιέ προσπάθησε να ξεσκεπάσει το πτώμα, αλλά δεν είχε το σθένος. Όχι, ας το έκανε ο γιατρός. Η πρώτη εξέταση είχε τεράστια σημασία. Ο Ντιβερνιέ είχε δει πολλές φορές το δόκτορα Ταρντιέ να αποδεικνύει στην αίθουσα του δικαστηρίου ότι ακόμη και οι πιο σαφείς ενδείξεις για έγκλημα μπορούσαν να είναι απατηλές αν ερευνούνταν επιστημονικά. Ήταν πολύ εύκολο να γίνουν λάθη και τα περισσότερα τα διέπραττε η Αστυνομία, επειδή δεν ήταν πληροφορημένη για τις μεθόδους της Ιατροδικαστικής. Έκανε αυτό που θεώρησε σωστό για τη συγκεκριμένη περίπτωση. Ανέσυραν συχνά πτώματα παιδιών από το κανάλι. Υπήρχε κάτι που υποδείκνυε ότι η συγκεκριμένη περίπτωση δεν ήταν μια παρόμοια;

Ακούστηκαν βήματα. Ο Ντιβερνιέ άκουσε τον Τερμάν να φωνάζει και του απάντησε. Τα δέντρα άρχισαν να κινούνται και διέκρινε το φως από τα φανάρια τους. Ο Μπριφό πήγε στο σκύλο του που είχε αρχίσει να γαβγίζει και τον καθησύχασε. Ο Τερμάν και ο Γκρολ εμφανίστηκαν, ακολουθούμενοι από έναν άνδρα με δερμάτινη τσάντα. Ο Τερμάν έδωσε μια σύντομη αναφορά στον Ντιβερνιέ, βρήκε το σημείωμά του να μην πατήσουν στο μονοπάτι, γι' αυτό άφησε το καρότσι πέρα από τη γέφυρα.

Ο Ντιβερνιέ εξήγησε σύντομα στο γιατρό τι είχε συμβεί και του έδειξε τον σκοτεινό όγκο στα πόδια του. Ο γιατρός ανάσαινε βαριά και φαινόταν λαχανιασμένος. Ήταν κοντός και χοντρός. Τα γυαλιά του ήταν γεμάτα σταγόνες και τα έβγαλε για να τα καθαρίσει όσο άκουγε την αναφορά του Ντιβερνιέ. Μόλις ο αστυνόμος τελείωσε, έσκυψε στο έδαφος χωρίς να πει λέξη και σήκωσε το λιγδιασμένο ύφασμα. Ο Τερμάν κι ο Γκρολ τραβήχτηκαν πίσω. Ο Ντιβερνιέ έμεινε ακίνητος, παρατηρώντας τις κινήσεις του γιατρού.

Το πτώμα ήταν γυρισμένο στο πλάι. Το κεφάλι έγερνε προς τα πίσω, τα μάτια και το στόμα ήταν κλειστά. Ένα σκούρο γκρι μαντίλι ήταν δεμένο γύρω από το κεφάλι.

Ο γιατρός σήκωσε το χεράκι του παιδιού. Προσπάθησε να το κουνήσει, αλλά ήταν άκαμπτο. Άνοιξε την τσάντα του και έβγαλε ένα θερμόμετρο, πήρε ένα ψαλίδι και έκοψε το παντελόνι. Τέντωσε με το δείκτη και τον αντίχειρα τα οπίσθια του παιδιού και έβαλε το θερμόμετρο.

«Μπορείτε να αρχίσετε την αναφορά σας», είπε γυρνώντας προς τον Ντιβερνιέ. «Μπορώ να έχω περισσότερο φως;», είπε στους άλλους.

Ο Ντιβερνιέ πήρε το σημειωματάριό του όσο οι άλλοι πλησίαζαν με τους φανούς.

Το μικρό πλάσμα ήταν κουλουριασμένο με τα πόδια κολλημένα στην κοιλιά, τα χέρια σφιγμένα στο στήθος λες και αναζητούσε χώρο σ' ένα μικρό δοχείο. Η πλάτη του είχε καμπουριάσει, σαν να το είχε κρεμάσει η μητέρα του από ένα πανί στο στήθος της.

«Πότε ανακαλύψατε το παιδί;», ρώτησε ουδέτερα ο γιατρός.

«Λίγο πριν φτάσετε. Πριν από δέκα δεκαπέντε λεπτά».

«Ένα πτώμα που δεν του λείπει τίποτα! Μετά τα ακρωτηριασμένα και τα σκόρπια μέλη των τελευταίων ημερών».

Ο Ντιβερνιέ άφησε ασχολίαστη την κακόγουστη διαπίστωση.

Ο γιατρός ψηλάφισε τη βουβωνική χώρα και άρχισε να υπαγορεύει.

«Ηλικία του θανόντος έξι έως οκτώ μηνών. Βρέθηκε να επιπλέει στην ανατολική πλευρά του καναλιού Σεν Μαρτέν τη Δευτέρα 25 Μαρτίου, μισή ώρα πριν από τα μεσάνυχτα. Δεν φέρει σημάδια βίαιης μεταφοράς...»

Ο Ντιβερνιέ κατέγραφε προσεκτικά τα στοιχεία που του υπαγόρευε μονότονα ο γιατρός. Ο Τερμάν και ο Γκρολ συζητούσαν χαμηλόφωνα λίγο μακρύτερα. Στ' αφτιά τους έφταναν αποσπάσματα από την αναφορά του γιατρού.

«...στάση θανάτου εμβρυακή... καμία ένδειξη ανατριχίλας... πρόσωπο και σώμα ωχρά... ίχνη λιπαρής ουσίας στα μάγουλα... δυσχρωμία στο σβέρκο... γλώσσα φυσιολογική, όχι πρησμένη, με κολλημένη την άκρη στα χεί-

λη, το δέρμα στα χέρια και τα πόδια παρουσιάζει πτυχώσεις... ώρα θανάτου το λιγότερο πριν από δώδεκα με είκοσι τέσσερις ώρες... θώρακας σκληρός και τεντωμένος... δαγκώματα στα μαλακά μέρη του προσώπου και αριστερά στο θώρακα...»

Ο Ντιβερνιέ στράφηκε ασυναίσθητα στο έδαφος, όπου βρισκόταν το παιδί γυμνό.

«...θερμοκρασία 47 βαθμοί Φαρενάιτ, θερμοκρασία νερού... με προλαβαίνετε;»

Ο Ντιβερνιέ σήκωσε το κεφάλι του, κοίταξε το γιατρό και μετά το πρόσωπο του παιδιού. Τα μάγουλά του ήταν φαγωμένα. Ένιωσε μια πικρή γεύση στο στόμα, χολή ανέβηκε στο λαιμό του. Κατάφερε να φτάσει στους θάμνους. Αυτό που δεν κατάφερε ήταν να διώξει απ' το μυαλό του την εικόνα του παιδιού να πλέει στο ποτάμι με το πρόσωπο προς τα κάτω και μια μυτερή μουσούδα να του αποσπά κομμάτια σάρκας με τα κοφτερά της δόντια.

Ο Τερμάν τον πλησίασε και τον αγκάλιασε απ' τους ώμους. «Θες να συνεχίσω εγώ;»

Έγνεψε καταφατικά και του έδωσε το σημειωματάριο.

«Συνεχίστε», είπε ο Τερμάν.

Ο γιατρός κοίταξε το θερμόμετρό του. «Θερμοκρασία αέρα...»

Ο Ντιβερνιέ ανηφόρισε προς την όχθη. Φτάνοντας ψηλά, τεντώθηκε και πήρε βαθιές ανάσες. Μετά έφτυσε μερικές φορές για ν' αποβάλει την ανδιαστική γεύση που είχε στο στόμα του. Η μύτη και ο λάρυγγάς του έκαιγαν από τον εμετό και πριν καλά καλά σκεφτεί τι βρισκόταν εκεί κάτω, η ανάσα του κόπηκε κι έκανε ξανά εμετό. Προσπάθησε να ηρεμήσει. Μετά από είκοσι λε-

πτά η έρευνα είχε τελειώσει και το πτώμα ήταν τυλιγμένο στο αδιάβροχό του. Ο Γκρολ και ο Τερμάν το μετέφεραν μέχρι τη γέφυρα και μετά με το καροτσάκι μέχρι το αστυνομικό τμήμα. Μετά το τέλος της αναφοράς το πτώμα μεταφέρθηκε, γύρω στις τέσσερις το πρωί, στο νεκροτομείο. Η δημόσια νεκροψία θα γινόταν την Τρίτη.

Αυτή η αμφισβητούμενη πρακτική επέφερε άλλη μια φορά αποτελέσματα: την ίδια μέρα ένας νερουλάς από το Μπελβίλ αναγνώρισε το παιδί από τα ρούχα του.

Η μητέρα, κάποια Μαρί Λαζές, συνελήφθη το ίδιο βράδυ.

II

Εκείνη τη Δευτέρα ο Αντουάν Μπερτό πέρασε το μεσημεριανό του διάλειμμα στη γέφυρα Λουί Φιλίπ παρατηρώντας το σημείο όπου μερικές μέρες πριν οι βάρκες είχαν φράξει τη ροή του ποταμού. Η συνεδρίαση της έκτης ανακριτικής επιτροπής διακόπηκε στις 12.30. Ο Ζοζόν που παρίστατο ως πολιτική αγωγή είχε παρομοιάσει την υπερασπιστική τακτική του Αντουάν με άσχημο τέχνασμα. Τα χέρια του έτρεμαν ακόμα από οργή. Δεν ήταν όμως μόνο αυτό. Η ήττα δεν ήταν κάτι πρωτόγνωρο για τον εικοσιοκτάχρονο. Αυτός, ο Αντουάν Μπερτό, γιος ενός από τους πιο διάσημους παριζιάνους δικηγόρους, ήταν υφιστάμενος του Ζοζόν, αυτής της παμπόνηρης αλεπούς, που δεν του είχε επιτραπεί να γίνει δικαστής, επειδή κάποια φορά είχε πει ότι θα ήταν προτιμότερο να καταδικαστούν και να φυλακιστούν όλοι, κατήγορος, κατηγορούμενος και ένορκοι. Η νομι-

κή του άποψη θεωρήθηκε ακραία από τους μάλλον ανοιχτόμυαλους δικαστές της Δεύτερης Αυτοκρατορίας. Τώρα έβγαζε τη λύσσα του ως δημόσιος κατήγορος. Ο Αντουάν είχε υποτιμήσει τη δολιότητά του. Ήξερε ότι οι ένορκοι θα επέστρεφαν από το μεσημεριανό τους διάλειμμα για να καταδικάσουν τον κατηγορούμενο Βρεν-Λικάς, γι' αυτό είχε αποφασίσει να ξεφύγει από το συνωστισμό της δυτικής πτέρυγας του σχεδόν ανακαινισμένου Δικαστικού Μεγάρου και να περπατήσει μέχρι το Ιλ Σεν Λουί, αντί να πάει για μεσημεριανό με τους συναδέλφους του στη λεωφόρο Σεμπαστοπόλ.

Η πρώτη του υπόθεση, και είχε συμπεριφερθεί σαν αρχάριος. Η διαδικασία ήταν ανώδυνη, αλλά η υπόθεση είχε προσελκύσει το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης. Η αίθουσα του δικαστηρίου ξεχείλιζε από κόσμο. Εξακόσιοι άνθρωποι είχαν κάνει αίτηση για να τους δοθεί η δυνατότητα να παρίστανται και είχαν μοιραστεί και οι συνηθισμένες προσκλήσεις. Το ακροατήριο ήταν ο καθρέφτης της παρισινής κοινωνίας: μπροστά, στις ρεζερβέ θέσεις, μετάξια και δαντέλες, πίσω τα μπλε καραβόπανα· κάτω ευωδιές αρωμάτων, πάνω η αποφορά λουκάνικου με σκόρδο.

Ο Ζοζόν κατάλαβε αμέσως ότι η παρουσία του θα ήταν μεγαλειώδης. Το ακροατήριο έδειχνε μεγαλύτερη συμπάθεια για τον Βρεν-Λικάς παρά για τον ταλαίπωρο γεωγράφο και μαθηματικό Σαζλ που τον είχε καταγγείλει.

Όλα άρχισαν όταν ο Βρεν-Λικάς πρόσφερε στον Σαζλ γράμματα του Πασκάλ που απευθύνονταν στον άγγλο χημικό Ρόμπερτ Μπόιλ. Ο Σαζλ είχε διαβάσει με ενθουσιασμό τα γράμματα, που αποδείκνυαν ότι εφευρέσεις που είχαν αποδοθεί στον Νεύτωνα είχαν γίνει από τον

Πασκάλ, δηλαδή αυτός ήταν ο πραγματικός εφευρέτης των νόμων της βαρύτητας. Τα γράμματα του Πασκάλ είχαν καταχωριστεί στα πρακτικά της συνεδρίασης.

Πολλά μέλη της Ακαδημίας είχαν εκφράσει αμφιβολίες για τη γνησιότητά τους, επειδή τα γαλλικά του Πασκάλ ήταν πολύ σύγχρονα. Για να εξανεμίσει το σκεπτικισμό τους ο κύριος Σαζλ παρουσίασε γράμματα του Πασκάλ προς τον Ισαάκ Νεύτωνα. Αυτές οι αποδείξεις έπεισαν και τους πλέον δύσπιστους. Μ' έναν καταιγισμό επιστολών του Γαλιλαίου, του Λούθηρου και του Καρλομάγνου που μοίρασε τους τελευταίους μήνες στα μέλη της Ακαδημίας αποστόμωσε και τους τελευταίους επικριτές του.

Πηγή όλων αυτών των θαυμαστών επιστολών ήταν ο Βρεν-Λικάς. Προέρχονταν από την τεράστια συλλογή του κυρίου ντε Μπουαζουρντέν, ενός ξεπεσμένου αριστοκράτη που με μισή καρδιά είχε αποχωριστεί τους θησαυρούς του. Επειδή δεν ήθελε να εμφανιστεί ο ίδιος ως πωλητής, επιφόρτισε τον Βρεν-Λικάς μ' αυτό το καθήκον. Αυτή η μυστηριώδης συλλογή ήταν τόσο πλούσια ώστε ο κύριος Σαζλ θα μπορούσε να ζητήσει οποιαδήποτε επιστολή προκειμένου να υπερασπίσει τις θέσεις του στην Ακαδημία των Επιστημών. Οι επιστολές φυσικά είχαν αρχίσει να πληθαίνουν. Ακόμα και ξένοι επιστήμονες άρχισαν να λαμβάνουν μέρος στην ενδιαφέρουσα συζήτηση. Ο κύριος Σαζλ έφερνε ολοένα και περισσότερα ντοκουμέντα. Είχαν πλέον αρχίσει να αναρωτιούνται τόσο για τη διανοητική του κατάσταση όσο και για τη φερεγγυότητά του.

Η συνεδρίαση της Ακαδημίας των Επιστημών τον Σεπτέμβριο του 1866 είχε τραγικά αποτελέσματα για τον

κύριο Σαζλ. Εκείνη την ημέρα παρουσίασε μια επιστολή του Γαλιλαίου Γαλιλέι, όπου ο μεγάλος δάσκαλος αναφερόταν στον πρόλογο ενός δικού του συγγράμματος του 18ου αιώνα. Ο κύριος Σαζλ αναγκάστηκε να παραδεχτεί ότι είχε εξαπατηθεί. Κατήγγειλε τον παραχαράκτη. Ήταν πολύ εύκολο να συλλάβουν τον Βρεν-Λικάς, επειδή ο κύριος Σαζλ είχε αρχίσει να παρακολουθεί τις κινήσεις του, όχι επειδή τον υποψιαζόταν για απάτη, αλλά επειδή δεν ήθελε να φύγει στο εξωτερικό αυτός που του προμήθευε τους θησαυρούς του.

Διατάχτηκε μια λεπτομερέστερη έρευνα. Η εξέταση των εγγράφων έφερε απίστευτα πράγματα στο φως. Η συλλογή του κυρίου Σαζλ δεν περιείχε μόνο επιστολές διάσημων επιστημόνων αλλά και χειρόγραφα σημαντικών αρχαίων προσωπικοτήτων. Υπήρχαν γράμματα του Αρχιμήδη, του Κάτωνα, του Βιργιλίου, του Αλκιβιάδη, του Νέρωνα, του Καλιγούλα, του Πλάτωνα, του Σωκράτη, του Ανακρέοντα, του Κικέρωνα, του Πέτρου, του Παύλου, του Ηρώδη, δηλαδή όλων των σημαντικών προσωπικοτήτων της παγκόσμιας ιστορίας.

Ο κύριος Σαζλ εξήγησε στο δικαστήριο ότι του φάνηκε παράξενο που όλοι αυτοί οι σοφοί της αρχαιότητας έγραφαν στα γαλλικά, όμως ο Βρεν-Λικάς του είχε δώσει μια διαφωτιστική εξήγηση: ο Αλκουίν, ο υπουργός του Καρλομάγνου, είχε μαζέψει όλες αυτές τις επιστολές στο μοναστήρι της Τουρ. Επτά αιώνες αργότερα ο διάσημος Ραμπελέ είχε ανακαλύψει αυτήν τη συλλογή και είχε μεταφράσει ένα μεγάλο μέρος της. Οι πιο πολλές απ' αυτές τις μεταφράσεις αποδίδονταν στον Ραμπελέ κι αυτές ήταν που είχαν περιέλθει στην κατοχή του αναφερόμενου κυρίου Μπουαζουρντέν.

Παρά την κατηγορία, ο εξαπατημένος κύριος Σαζλ είχε τη μάταιη ελπίδα ότι ορισμένα από τα χειρόγραφά του ήταν αυθεντικά. Πολλοί ισχυρίζονταν ότι μνησικακούσε απέναντι σε επιστήμονες κι ακαδημαϊκούς που είχαν επικρίνει ειρωνικά τις φαντασιώσεις του και δεν κρατούσε κακία στον κατηγορούμενο που τον είχε εξαπατήσει αναίσχυντα. Προφανώς δεν ξεχνούσε τις μακάριες ώρες που είχε απολαύσει, όταν τον είχε αφελώς εμπιστευτεί.

Ένας συνάδελφος μετέφερε το πρωί στον Αντουάν κάτι που είχε ακούσει από το στόμα ενός από τους ενόρκους: «Θα πρέπει ν' αρχίσουμε να αμφιβάλλουμε για την ύπαρξη αυτού του μυστηριώδους κυρίου Μπουαζουρντέν».

Ο Αντουάν κοίταξε σκυθρωπός τα νερά. Ήταν ασυγχώρητος που πίστευε ότι οι ένορκοι ήταν με το μέρος του. Τίποτα δεν ήταν πιο επικίνδυνο από το να νομίζεις ότι τους έχεις με το μέρος σου. Θα έπρεπε να περιμένει τα πάντα. Αυτό το μάθημα δεν θα το ξεχνούσε ποτέ. Είχε γίνει παιχνιδάκι στα χέρια του προέδρου του δικαστηρίου, του Μπρινέ: «Για πείτε μας, τώρα», ρώτησε ο Μπρινέ τον ενάγοντα, «σίγουρα θα πρέπει να είχατε κάποιες αμφιβολίες, επειδή οι επιστολές περιέχουν σοβαρά λάθη στις χρονολογίες».

«Ναι», απάντησε ο κύριος Σαζλ, «σε μερικές κάτι υποψιάστηκα, όπως για παράδειγμα στην επιστολή της χήρας του Λούθηρου και σ' αυτήν του Μωάμεθ». Γέλια ακούστηκαν από τα έδρανα των ενόρκων.

«...ο κύριος Βρεν-Λικάς, όμως, με απείλησε ότι θα μου επιστρέψει τα χρήματα που είχα δώσει και θα πάρει πίσω τα χειρόγραφα που επιθυμούσα διακαώς».

Ο Αντουάν δεν έτρεφε αυταπάτες ότι θα μπορούσε να επιτύχει μια αθώωση. Δεν ήταν όμως και ο κύριος Σαζλ το λιγότερο συνυπεύθυνος για την απάτη;

«Σας ρωτώ, αξιότιμοι ένορκοι, δεν φέρει και ο ενάγων κάποια ευθύνη, αφού με την άγνοιά του και την άμετρη φιλοδοξία του εξώθησε τον κύριο Βρεν-Λικάς να γίνεται ολοένα και πιο παράτολμος μετά τις αρχικές επιτυχίες του; Αν στον ιππόδρομο ένας επιτήδειος σας παρουσιάσει ένα ψωράλογο σαν φαβορί, τι πιστεύετε, θα φέρει μόνο αυτός την ευθύνη; Ίσως, αν δεν έχετε δει ποτέ άλογο στη ζωή σας. Όλοι όμως γνωρίζουμε ότι ο κύριος Σαζλ είναι ένας διαπρεπής επιστήμων. Δεν θα τολμούσα να ισχυριστώ ότι το επιστημονικό του ένστικτο θόλωσε από τη μανία του για επιτυχίες, έτσι ώστε να καταλήξει συνεργός του κυρίου Βρεν-Λικάς. Κανείς δεν θα μπορούσε να κατηγορήσει τη συμπεριφορά του κατηγορουμένου, αλλά η κατηγορία για δόλια εξαπάτηση προϋποθέτει ένα ανίδεο θύμα. Ο κύριος Σαζλ είναι μέλος μιας επιστημονικής Ακαδημίας και τα χειρόγραφα είναι το πάθος του. Θεωρείται αυθεντία στον τομέα του...»

Μερικοί από τους ενόρκους μόρφαζαν. Κι όσο ο Αντουάν συνέχιζε την προσπάθειά του να παρουσιάσει τις πράξεις του Βρεν-Λικάς σαν μια φάρσα που ναι μεν έπρεπε να τιμωρηθεί, ήταν όμως κατά βάση άκακη, προσπάθησε να μετατρέψει τον κακό, πωρωμένο παραχαράκτη σε απλό μικροαπατεώνα, στον οποίο ένας ματαιόδοξος επιστήμονας επέρριπτε τις ευθύνες ότι κόντεψε να τρελάνει τον επιστημονικό κόσμο.

Ο Ζοζόν, ο συνήγορος της πολιτικής αγωγής, δεν είχε σηκώσει ούτε μια φορά το βλέμμα για να δει τον Αντουάν. Κρατούσε μόνο σημειώσεις και παρατηρούσε

τις αντιδράσεις των ενόρκων. Φαινόταν να συμπάσχει με τον νεαρό δικηγόρο που κάποτε τον είχε παραγκωνίσει. Δεν έτρεφε κακία για τον Αντουάν που τον είχε αντίπαλό του για πρώτη φορά. Στο κάτω κάτω μόλις έξι μήνες πριν είχε γίνει δεκτός στον δικηγορικό σύλλογο και ήταν γι' αυτόν άγραφο χαρτί. Θα προτιμούσε να είχε μπροστά του τον θερμοκέφαλο Λασό· οι εκρήξεις θυμού του ήταν η αιτία που είχε κατασκευαστεί ένα ξύλινο προστατευτικό μπροστά στο έδρανο των ενόρκων, επειδή πολλές φορές ο Λασό ήταν έτοιμος να τους ορμήσει. Ή τον Λεόν Ντιβάλ, τον πνευματώδη πολυλογά, ο οποίος είχε γλιτώσει έναν σίγουρο μελλοθάνατο με δέκα χρόνια κάτεργα. Αν είχε κάποιον από αυτούς τους δύο, θα μπορούσε να κλείσει κάποιους λογαριασμούς. Αντ' αυτού είχε μπροστά του έναν αρχάριο που είχε διαπράξει ήδη ένα βασικό λάθος: να παρουσιάσει στους ενόρκους κάτι το οποίο ήδη γνώριζαν.

Ο Ζοζόν θα τους διηγιόταν κάτι που δεν γνώριζαν, για να τους προκαλέσει τον απαραίτητο φόβο, ώστε να βγάλουν καταδικαστική απόφαση. Ήξερε ποια γρανάζια έπρεπε να κινήσει στα κεφάλια τους, ώστε αυτός ο παραχαράκτης να καταδικαστεί σε πενταετή φυλάκιση. Δυστυχώς πέντε χρόνια ήταν η ανώτατη ποινή και, φυσικά, ήθελε να την εξαντλήσει.

«Αξιότιμο δικαστήριο, αξιότιμοι ένορκοι. Όποιος φέρει την ευθύνη δεν θα πρέπει να ειρωνεύεται. Σε μας τους απλούς πολίτες παρουσιάστηκε ένας μεγάλος δάσκαλος σαν τρελός. Είναι κατανοητό ότι αισθανόμαστε μια κρυφή ικανοποίηση. Όλοι μας δεν έχουμε σκεφτεί μια φάρσα για τα μεγάλα κεφάλια της πολιτικής και της επιστήμης; Θα σας παρακαλούσα όμως, να σκεφτείτε

πολύ προσεκτικά αν ο κύριος Βρεν-Λικάς είναι ένας απλός απατεώνας ή αν πίσω από την πράξη του κρύβεται μια επίθεση εναντίον των αξιών και όσων εμείς πρεσβεύουμε για το γενικό καλό». Βημάτισε περήφανος στην αίθουσα και έριξε μερικές διαπεραστικές ματιές στο κοινό. Κατόπιν σήκωσε το χέρι, χαμήλωσε ελαφρά τη φωνή του, πλησίασε τους ενόρκους και κοιτώντας τους τον ένα μετά τον άλλο, συνέχισε:

«Κύριοι, υποθέτω ότι πολλοί από σας έχουν αγοράσει μετοχές για το σχέδιο της διάνοιξης της διώρυγας από την εταιρεία Σουέζ!». Απόλυτη σιωπή επικράτησε στην αίθουσα. Ο Αντουάν είχε μείνει τόσο έκπληκτος με την παράλογη αυτή επιχειρηματολογία, ώστε δεν πρόλαβε να κάνει ένσταση και πριν καταλάβει τι γίνεται, ο Ζοζόν θέριζε τους σπόρους που είχε σπείρει.

«Ας υποθέσουμε ότι εγώ παραχαράσσω ένα απόρρητο τηλεγράφημα από το οποίο προκύπτει ότι η Αγγλία προτίθεται να μεταφέρει στρατεύματα στην Αίγυπτο για να σαμποτάρει το σχέδιο διάνοιξης της διώρυγας με την απειλή πολέμου. Το τηλεγράφημα θα φτάσει στον Τύπο, που βεβαίως θα βιαστεί να το δημοσιεύσει. Την ίδια μέρα θα υπάρξει κατακόρυφη πτώση των μετοχών της εταιρείας...»

«Ένσταση, κύριε πρόεδρε», φώναξε ο Αντουάν. «Ο πελάτης μου δεν κατηγορείται για κάτι τέτοιο, αυτή η σύγκριση είναι αισχρή...»

«Δεκτή», είπε ο Μπρινέ και κοίταξε αυστηρά τον Ζοζόν. «Κύριοι ένορκοι, σας παρακαλώ να αγνοήσετε αυτήν τη σύγκριση».

Ο Αντουάν δεν χρειάστηκε να δει δεύτερη φορά τα πρόσωπα του ακροατηρίου για να καταλάβει ότι είχαν

επηρεαστεί από τα λόγια του Ζοζόν. Όλοι είχαν στην κατοχή τους μετοχές της Διώρυγας. Στο παρισινό χρηματιστήριο επικρατούσε πυρετός. Ακόμα και οι πιο εντυπωσιακές πτωχεύσεις δεν μπορούσαν να τους αποτρέψουν να ρισκάρουν και τα τελευταία χρήματά τους σε μεγαλεπήβολα σχέδια. Στην τελευταία πώληση μετοχών της Διώρυγας είχαν σημειωθεί ξυλοδαρμοί στις τράπεζες.

«Ευτυχώς που ο κύριος Βρεν-Λικάς δεν έχει ειδικευτεί στην παραχάραξη της διπλωματικής αλληλογραφίας, αλλά στην παραχάραξη των ιστορικών πηγών. Όμως, τι γνώμη έχετε γι' αυτό, κύριοι; Πέρα από την οικονομική ζημία που σας ανέφερα ήδη, θα σας υπενθυμίσω ένα άθλιο βιβλίο που προκαλεί περιφρόνηση κι αποστροφή σε κάθε σωστό χριστιανό, το ειδεχθές Η *ζωή του Ιησού* που δεν είναι τίποτε άλλο παρά μια προσβολή της πίστης μας...»

«Ένσταση, κύριε πρόεδρε», φώναξε εξοργισμένος ο Αντουάν. «Δεν γίνεται λόγος εδώ για το βιβλίο του κυρίου Ρενάν. Κύριε Ζοζόν!»

«...για να μην αναφέρω εκείνο του Δαρβίνου που ισχυρίζεται ότι ο άνθρωπος κατάγεται από τον πίθηκο...»

«Ένσταση, κύριε πρόεδρε!»

«...κι άνθρωποι όπως ο κατηγορούμενος προσφέρουν σ' αυτούς τους τσαρλατάνους τις απαραίτητες αποδείξεις για τις αιρετικές θεωρίες τους...»

«Ένσταση!», ούρλιαξε ο Αντουάν.

«Ζοζόν!», τον κατακεραύνωσε ο Μπρινέ. «Μείνετε στο θέμα, ειδάλλως η αγόρευσή σας τελειώνει εδώ. Κύριοι ένορκοι, θα σας παρακαλούσα να αγνοήσετε ό,τι ειπώθηκε. Ζοζόν, άλλη μια τέτοια παρεκτροπή και θα σας αφαιρέσω το λόγο».